

Υπόθεση C-215/20

Σύνοψη της αιτήσεως προδικαστικής απόφασεως κατά το άρθρο 98, παράγραφος 1, του Κανονισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου

Ημερομηνία καταθέσεως:

19 Μαΐου 2020

Αιτούν δικαστήριο:

Verwaltungsgericht Wiesbaden (Γερμανία)

Ημερομηνία της απόφασης του αιτούντος δικαστηρίου:

13 Μαΐου 2020

Προσφεύγων:

JV

Καθής:

Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας

Αντικείμενο της κύριας δίκης

Επιτρεπτή διαβίβαση δεδομένων που περιέχονται στις καταστάσεις ονομάτων επιβατών

Αντικείμενο και νομική βάση της αιτήσεως για την έκδοση προδικαστικής απόφασεως

Ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης, άρθρο 267 ΣΛΕΕ

Προδικαστικά ερωτήματα

1. Είναι η οδηγία (ΕΕ) 2016/681 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 27ης Απριλίου 2016, σχετικά με τη χρήση των δεδομένων που περιέχονται στις καταστάσεις ονομάτων επιβατών (PNR) για την πρόληψη, ανίχνευση, διερεύνηση και δίωξη τρομοκρατικών και σοβαρών εγκλημάτων (ΕΕ 2016, L 119 σ. 132, στο εξής: οδηγία PNR), κατά την οποία οι αερομεταφορείς διαβιβάζουν μεγάλο όγκο δεδομένων, τα οποία

αφορούν όλους τους επιβάτες ανεξαιρέτως, προς μονάδες στοιχείων επιβατών συσταθείσες από τα κράτη μέλη, στις οποίες γίνεται αναίτια χρήση των εν λόγω δεδομένων για την αυτοματοποιημένη αντιπαραβολή τους με τράπεζες δεδομένων και μοντέλα και στη συνέχεια διατηρούνται για περίοδο πέντε ετών, συμβατή με τον Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων και ιδίως με το άρθρο 7, το άρθρο 8 και το άρθρο 52 αυτού, υπό το πρίσμα του σκοπού που επιδιώκει η οδηγία PNR και των απαιτήσεων περί σαφήνειας και αναλογικότητας;

2. Ειδικότερα:

- α) Είναι το άρθρο 3, σημείο 9, της οδηγίας PNR, σε συνδυασμό με το παράρτημα II αυτής, όπου προβλέπεται ότι στο πλαίσιο της οδηγίας PNR με τη φράση «σοβαρά εγκλήματα» νοούνται οι εγκληματικές πράξεις που απαριθμούνται στο παράρτημα II της οδηγίας αυτής και τιμωρούνται, σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο κράτους μέλους, με στερητική της ελευθερίας ποινή ή στερητικό της ελευθερίας μέτρο ασφάλειας ανώτατης διάρκειας τουλάχιστον τριών ετών, συμβατό με το άρθρο 7 και το άρθρο 8 του Χάρτη, από την άποψη της επαρκούς σαφήνειας και της απαιτήσεως περί αναλογικότητας;
- β) Είναι τα προς διαβίβαση δεδομένα που περιέχονται στις καταστάσεις ονομάτων επιβατών (στο εξής: δεδομένα PNR) και αφορούν τη διαβίβαση ονομάτων (άρθρο 8, παράγραφος 1, πρώτη περίοδος, σε συνδυασμό με το παράρτημα I, σημείο 4, της οδηγίας PNR), τις πληροφορίες σχετικά με το πρόγραμμα τακτικού επιβάτη (άρθρο 8, παράγραφος 1, πρώτη περίοδος, σε συνδυασμό με το παράρτημα I, σημείο 8, της οδηγίας PNR) και τη συμπλήρωση του πεδίου ελεύθερου κειμένου με γενικές πληροφορίες (άρθρο 8, παράγραφος 1, πρώτη περίοδος, σε συνδυασμό με το παράρτημα I, σημείο 12, της οδηγίας PNR) επαρκώς ακριβή, ώστε να δικαιολογούν επέμβαση αντιβαίνουσα στο άρθρο 7 και το άρθρο 8 του Χάρτη;
- γ) Συνάδει με το άρθρο 7 και το άρθρο 8 του Χάρτη, καθώς και με τον επιδιωκόμενο σκοπό της οδηγίας PNR, το γεγονός ότι, εκτός από τα δεδομένα επιβατών, συλλέγονται και δεδομένα τρίτων, όπως του ταξιδιωτικού πρακτορείου ή/και του ταξιδιωτικού πράκτορα (παράρτημα I, σημείο 9, της οδηγίας PNR), του κηδεμόνα ανηλίκου (παράρτημα I, σημείο 12, της οδηγίας PNR) και άλλων ταξιδιωτών του φακέλου (παράρτημα I, σημείο 17, της οδηγίας PNR);
- δ) Είναι η πρόβλεψη της οδηγίας PNR για τη διαβίβαση, επεξεργασία και διατήρηση δεδομένων PNR ανήλικων επιβατών συμβατή με το άρθρο 7, το άρθρο 8 και το άρθρο 24 του Χάρτη;

- ε) Είναι το άρθρο 8, παράγραφος 2, της οδηγίας PNR, σε συνδυασμό με το παράρτημα I, σημείο 18 αυτής, σύμφωνα με το οποίο οι αερομεταφορείς διαβιβάζουν στις ΜΣΕ των κρατών μελών δεδομένα επιβατών που έχουν συλλέξει εκ των προτέρων (δεδομένα API), ακόμη και αν αυτά ταυτίζονται με τα δεδομένα PNR, συμβατό με το άρθρο 8 και το άρθρο 52 του Χάρτη, υπό το πρίσμα της αρχής περί ελαχιστοποίησης των δεδομένων;
- στ) Αποτελεί το άρθρο 6, παράγραφος 4, της οδηγίας PNR, ως νομική βάση για τον καθορισμό των κριτηρίων βάσει των οποίων γίνεται η αντιπαραβολή των δεδομένων (τα λεγόμενα μοντέλα), επαρκή προβλεπόμενη από τον νόμο θεμιτή βάση κατά την έννοια του άρθρου 8, παράγραφος 2, και του άρθρου 52 του Χάρτη, καθώς και του άρθρου 16, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ;
- ζ) Πρέπει να θεωρηθεί ότι το άρθρο 12 της οδηγίας PNR περιορίζει στο απόλυτως αναγκαίο μέτρο την επέμβαση στο άρθρο 7 και το άρθρο 8 του Χάρτη, ενώ προβλέπει ότι τα δεδομένα που διαβιβάζονται στις ΜΣΕ των κρατών μελών μπορούν να διατηρούνται για περίοδο πέντε ετών;
- η) Έχει η ανωνυμοποίηση των δεδομένων που προβλέπεται στο άρθρο 12, παράγραφος 2, της οδηγίας PNR ως αποτέλεσμα τη μείωση των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα στο αναγκαίο μέτρο, κατά τα οριζόμενα στο άρθρο 8 και το άρθρο 52 του Χάρτη, ακόμη και αν αυτή δεν συνιστά παρά μια ανά πάσα στιγμή αναστρέψιμη ψευδωνυμοποίηση;
- θ) Έχουν τα άρθρα 7, 8 και 47 του Χάρτη την έννοια ότι καθιστούν απαραίτητη την ενημέρωση των επιβατών, τα δεδομένα των οποίων αποανωνυμοποιούνται στο πλαίσιο της διαδικασίας επεξεργασίας δεδομένων των επιβατών (άρθρο 12, παράγραφος 3, της οδηγίας PNR), προκειμένου να τους παρέχεται η δυνατότητα δικαστικού ελέγχου;
3. Είναι το άρθρο 11 της οδηγίας PNR, το οποίο επιτρέπει τη διαβίβαση δεδομένων PNR σε τρίτες χώρες που δεν διαθέτουν ικανοποιητικό επίπεδο προστασίας των δεδομένων, συμβατό με το άρθρο 7 και το άρθρο 8 του Χάρτη;
4. Παρέχει το άρθρο 6, παράγραφος 4, της οδηγίας PNR επαρκή προστασία έναντι της επεξεργασίας ειδικών κατηγοριών δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, κατά την έννοια του άρθρου 9 του κανονισμού (ΕΕ) 2016/679 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 27ης Απριλίου 2016, για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών και την κατάργηση της οδηγίας 95/46/ΕΚ (ΕΕ 2016, L 119 σ. 1, στο εξής: Γενικός Κανονισμός για την Προστασία Δεδομένων ή ΓΚΠΔ) και του άρθρου 10 της οδηγίας (ΕΕ) 2016/680 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 27ης Απριλίου 2016, για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από αρμόδιες αρχές για τους σκοπούς της

πρόληψης, διερεύνησης, ανίχνευσης ή δίωξης ποινικών αδικημάτων ή της εκτέλεσης ποινικών κυρώσεων και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών και την κατάργηση της απόφασης-πλαίσιο 2008/977/ΔΕΥ του Συμβουλίου (ΕΕ 2016, L 119 σ. 89, στο εξής: οδηγία 2016/680), αν στο πλαίσιο του πεδίου ελεύθερου κειμένου «γενικές παρατηρήσεις» (παράρτημα Ι σημείο 12, της οδηγίας PNR) μπορούν να διαβιβάζονται, παραδείγματος χάριν, διατροφικές προτιμήσεις οι οποίες καθιστούν δυνατή τη συναγωγή συμπερασμάτων όσον αφορά τις εν λόγω ειδικές κατηγορίες δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα;

5. Συνάδει με το άρθρο 13 ΓΚΠΔ το γεγονός ότι ο αερομεταφορέας στην ιστοσελίδα του ενημερώνει τους επιβάτες μόνον για τον εθνικό νόμο περί μεταφοράς του ενωσιακού δικαίου στο εσωτερικό δίκαιο [εν προκειμένω για τον Gesetz über die Verarbeitung von Fluggastdaten zur Umsetzung der Richtlinie (EU) 2016/681 (Fluggastdatengesetz – FlugDaG), της 6ης Ιουνίου 2017, BGBl. I σ. 1484 (νόμο περί επεξεργασίας των δεδομένων που περιέχονται στις καταστάσεις ονομάτων επιβατών για τη μεταφορά της οδηγίας (ΕΕ) 2016/681 στο εσωτερικό δίκαιο, στο εξής: FlugDaG)];

Σχετικές διατάξεις του δικαίου της Ένωσης

Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στο εξής: Χάρτης), άρθρα 7, 8, 24, 47 και 52

Άρθρο 16 ΣΛΕΕ

Οδηγία (ΕΕ) 2016/681 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 27ης Απριλίου 2016, σχετικά με τη χρήση των δεδομένων που περιέχονται στις καταστάσεις ονομάτων επιβατών (PNR) για την πρόληψη, ανίχνευση, διερεύνηση και δίωξη τρομοκρατικών και σοβαρών εγκλημάτων (ΕΕ 2016 L 119, σ. 132)

Οδηγία (ΕΕ) 2016/680 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 27ης Απριλίου 2016, για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από αρμόδιες αρχές για τους σκοπούς της πρόληψης, διερεύνησης, ανίχνευσης ή δίωξης ποινικών αδικημάτων ή της εκτέλεσης ποινικών κυρώσεων και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών και την κατάργηση της απόφασης-πλαίσιο 2008/977/ΔΕΥ του Συμβουλίου (ΕΕ 2016, L 119, σ. 89)

Κανονισμός (ΕΕ) 2016/679 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 27ης Απριλίου 2016, για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών και την κατάργηση της οδηγίας 95/46/ΕΚ (Γενικός Κανονισμός για την Προστασία Δεδομένων) (ΕΕ 2016 L 119, σ. 1, στο εξής: ΓΚΠΔ)

Οδηγία 95/46/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 24ης Οκτωβρίου 1995, για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών (ΕΕ 1995, L 283, σ. 31)

Σχετικές διατάξεις του εθνικού δικαίου

Gesetz über die Verarbeitung von Fluggastdaten zur Umsetzung der Richtlinie (EU) 2016/681 (νόμος περί επεξεργασίας των δεδομένων που περιέχονται στις καταστάσεις ονομάτων επιβατών για τη μεταφορά της οδηγίας (ΕΕ) 2016/681 στο εσωτερικό δίκαιο, στο εξής: FlugDaG)

Συνοπτική έκθεση των πραγματικών περιστατικών και της πορείας της διαδικασίας

- 1 Στις 10 Ιουνίου 2017 τέθηκε σε ισχύ ο FlugDaG, με τον οποίο μεταφέρθηκε στο γερμανικό δίκαιο η οδηγία 2016/681. Η εν λόγω οδηγία ρυθμίζει τη διαβίβαση δεδομένων PNR για πτήσεις από κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης προς τρίτες χώρες και από τρίτες χώρες προς κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπως επίσης και την επεξεργασία των δεδομένων αυτών.
- 2 Σκοπός της οδηγίας 2016/681 κατά το άρθρο 1, παράγραφος 2, αυτής είναι η πρόληψη, ανίχνευση, διερεύνηση και δίωξη τρομοκρατικών και σοβαρών εγκλημάτων. Το άρθρο 4 της οδηγίας υποχρεώνει τα κράτη μέλη να ιδρύουν τις λεγόμενες μονάδες στοιχείων επιβατών (ΜΣΕ), οι οποίες είναι αρμόδιες για τη συλλογή δεδομένων PNR από αερομεταφορείς, για τη διατήρηση, την επεξεργασία και τη διαβίβαση των δεδομένων αυτών προς τις αρμόδιες αρχές, καθώς και για την ανταλλαγή των δεδομένων PNR αυτών καθαυτών, όπως και των αποτελεσμάτων που προκύπτουν από την επεξεργασία τους. Κατά το άρθρο 8, σε συνδυασμό με το παράρτημα I, της οδηγίας 2016/681, τα κράτη μέλη οφείλουν να υποχρεώνουν τους αερομεταφορείς να διαβιβάζουν ένα καθορισμένο σύνολο δεδομένων PNR προς τις ΜΣΕ του κράτους μέλους, στην επικράτεια του οποίου αφικνούνται ή από το οποίο εκκινούν οι επίμαχες πτήσεις. Κατά το άρθρο 9 της οδηγίας 2016/681, τα κράτη μέλη μπορούν να ζητούν το ένα από το άλλο και να ανταλλάσσουν μεταξύ τους δεδομένα PNR. Υπό τις προϋποθέσεις του άρθρου 11 της οδηγίας είναι δυνατή και η διαβίβαση των δεδομένων σε τρίτες χώρες. Κατά το άρθρο 12, παράγραφος 2, της οδηγίας 2016/681, τα δεδομένα PNR, τα οποία πρέπει να διατηρούνται για περίοδο πέντε ετών, ανωνυμοποιούνται μετά πάροδο έξι μηνών από τη διαβίβασή τους, υπό την έννοια ότι καλύπτονται τα στοιχεία που μπορούν να χρησιμεύσουν προς άμεση ταυτοποίηση του επιβάτη. Εντούτοις, η απο-ανωνυμοποίηση των εν λόγω στοιχείων είναι δυνατή υπό τις προϋποθέσεις του άρθρου 12, παράγραφος 3, της οδηγίας 2016/681. Το άρθρο 6 της οδηγίας ρυθμίζει την επεξεργασία των δεδομένων, η οποία πρέπει ειδικότερα να γίνεται μέσω της αυτοματοποιημένης αντιπαραβολής τους με τράπεζες δεδομένων και με προκαθορισμένα κριτήρια (τα οποία στον FlugDaG χαρακτηρίζονται ως «μοντέλα»).

- 3 Ο προσφεύγων ταξίδεψε αεροπορικώς με την εταιρεία Lufthansa στις 28 Απριλίου 2019 από τη Φρανκφούρτη επί του Μάιν (Γερμανία) στην Μπογκοτά (Κολομβία) και στις 7 Μαΐου 2019 από το Ρίο ντε Τζανέιρο (Βραζιλία) στη Φρανκφούρτη επί του Μάιν. Αναφορικά με τις εν λόγω πτήσεις αιτείται τη διαγραφή των δεδομένων του από τα αρχεία της εναγομένης.

Συνοπτική έκθεση του σκεπτικού της διατάξεως περί παραπομπής

- 4 Κρίσιμο για την επίλυση της διαφοράς στο πλαίσιο της κύριας δίκης είναι το κατά πόσον η οδηγία 2016/681, εν όλω ή εν μέρει, αντιβαίνει στον Χάρτη. Σε μια τέτοια περίπτωση, ο FlugDaG, ως νόμος για τη μεταφορά της εν λόγω οδηγίας στο εσωτερικό δίκαιο, δεν δύναται να εφαρμοστεί, με αποτέλεσμα να απαγορεύεται η επεξεργασία των επίμαχων δεδομένων και να υφίσταται αξίωση του προσφεύγοντος για διαγραφή των δεδομένων του.

Επί του πρώτου ερωτήματος: είναι συμβατή με τον Χάρτη η οδηγία 2016/681 στο σύνολό της;

- 5 Οι πάσης φύσεως μορφές επεξεργασίας δεδομένων PNR που προβλέπονται από την οδηγία 2016/681 και τον FlugDaG εμπίπτουν στο πεδίο προστασίας του θεμελιώδους δικαιώματος για σεβασμό της ιδιωτικής ζωής, το οποίο κατοχυρώνεται στο άρθρο 7 του Χάρτη. Τούτο διότι το εν λόγω δικαίωμα αφορά κάθε πληροφορία σχετικά με φυσικό πρόσωπο η ταυτότητα του οποίου είναι γνωστή ή μπορεί να εξακριβωθεί (βλ. απόφαση της 9ης Νοεμβρίου 2010, Volker και Markus Schecke και Eifert, C-92/09 και C-93/09, EU:C:2010:662, σκέψη 52), καθώς και τις πληροφορίες που απαριθμούνται στο παράρτημα I της οδηγίας 2016/681 και αφορούν τα υποκείμενα των δεδομένων PNR που τυγχάνουν επεξεργασίας. Οι προβλεπόμενες στην οδηγία 2016/681 μορφές επεξεργασίας των δεδομένων PNR εμπίπτουν επίσης στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 8 του Χάρτη, για τον λόγο ότι αποτελούν επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα κατά την έννοια του άρθρου αυτού και πρέπει, ως εκ τούτου, κατ' ανάγκη να πληρούν τις απαιτήσεις περί προστασίας των δεδομένων οι οποίες απορρέουν από το εν λόγω άρθρο (βλ. γνωμοδότηση 1/15 της 26ης Ιουλίου 2017, EU:C:2017:592, σκέψη 123).
- 6 Κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου, η κοινοποίηση δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα σε τρίτο, όπως είναι μια δημόσια αρχή, συνιστά επέμβαση στο θεμελιώδες δικαίωμα που κατοχυρώνεται στο άρθρο 7 του Χάρτη, ανεξαρτήτως της μεταγενέστερης χρήσεως των πληροφοριών που ανακοινώθηκαν. Το ίδιο ισχύει και για τη διατήρηση δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, όπως και για την πρόσβαση στα δεδομένα αυτά, με σκοπό τη χρήση τους από τις δημόσιες αρχές. Συναφώς, ελάχιστη σημασία έχει αν οι σχετικές με την ιδιωτική ζωή γνωστοποιούμενες πληροφορίες είναι ή όχι ευαίσθητου χαρακτήρα ή αν οι ενδιαφερόμενοι υπέστησαν ή όχι ενδεχομένως δυσμενείς συνέπειες λόγω της επεμβάσεως αυτής (βλ. γνωμοδότηση 1/15 της 26ης Ιουλίου 2017, EU:C:2017:592, σκέψη 124). Το ίδιο ισχύει και για το άρθρο 8 του Χάρτη,

καθόσον πρόκειται για επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα (βλ. γνωμοδότηση 1/15 της 26ης Ιουλίου 2017, EU:C:2017:592, σκέψη 126).

- 7 Ωστόσο, τα δικαιώματα που κατοχυρώνονται με τα άρθρα 7 και 8 του Χάρτη δεν αποτελούν απόλυτα προνόμια, αλλά πρέπει να λαμβάνονται υπόψη σε σχέση με τη λειτουργία που επιτελούν ως προς το κοινωνικό σύνολο (βλ. γνωμοδότηση 1/15 της 26ης Ιουλίου 2017, EU:C:2017:592, σκέψη 136). Στο πλαίσιο εξυπηρέτησής του σκοπού γενικού συμφέροντος, στον οποίο περιλαμβάνεται και η καταπολέμηση της τρομοκρατίας και των σοβαρών εγκλημάτων, ο περιορισμός των εν λόγω δικαιωμάτων (βλ. γνωμοδότηση 1/15 της 26ης Ιουλίου 2017, EU:C:2017:592, σκέψη 149) είναι απολύτως θεμιτός. Εντούτοις, οι επεμβάσεις σε θεμελιώδη δικαιώματα πρέπει να είναι κατάλληλες και αναγκαίες για την πραγμάτωση των σκοπών αυτών και δεν επιτρέπεται να αποδεικνύονται αντίθετες προς την αρχή της *stricto sensu* αναλογικότητας. Περαιτέρω, σύμφωνα με το άρθρο 52, παράγραφος 1, του Χάρτη, κάθε περιορισμός στην άσκηση των δικαιωμάτων και ελευθεριών της Ένωσης πρέπει να προβλέπεται από τον νόμο και να σέβεται το βασικό περιεχόμενο των εν λόγω δικαιωμάτων και ελευθεριών. Τηρουμένης της αρχής της αναλογικότητας, περιορισμοί επιτρέπεται να επιβάλλονται μόνον εφόσον είναι αναγκαίοι και ανταποκρίνονται πραγματικά σε στόχους γενικού ενδιαφέροντος που αναγνωρίζει η Ένωση ή στην ανάγκη προστασίας των δικαιωμάτων και ελευθεριών των τρίτων (βλ. γνωμοδότηση 1/15 της 26ης Ιουλίου 2017, EU:C:2017:592, σκέψη 138).
- 8 Η αρχή της αναλογικότητας επιτάσσει, κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, οι πράξεις των θεσμικών οργάνων της Ένωσης να είναι κατάλληλες προς επίτευξη των νομίμων σκοπών που επιδιώκονται με την οικεία ρύθμιση και να μην υπερβαίνουν τα όρια του πρόσφορου και του αναγκαίου μέτρου για την επίτευξη των σκοπών αυτών (απόφαση της 8ης Απριλίου 2014, *Digital Rights Ireland* κ.λπ., C-293/12 και C-594/12, EU:C:2014:238, σκέψη 46). Όσον αφορά το δικαίωμα στον σεβασμό της ιδιωτικής ζωής, η προστασία αυτού του θεμελιώδους δικαιώματος, κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, επιτάσσει οι παρεκκλίσεις από την προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και οι περιορισμοί της να μην υπερβαίνουν τα όρια του απολύτως αναγκαίου (απόφαση της 8ης Απριλίου 2014, *Digital Rights Ireland* κ.λπ., C-293/12 και C-594/12, EU:C:2014:238, σκέψη 52).
- 9 Προκειμένου να πληροί την απαίτηση αυτή, η επίμαχη ρύθμιση που θεσπίζει την επέμβαση πρέπει να προβλέπει σαφείς και ακριβείς κανόνες σχετικά με την έκταση και την εφαρμογή του οικείου μέτρου και να επιβάλλει έναν ελάχιστο αριθμό απαιτήσεων. Τα πρόσωπα των οποίων τα δεδομένα διαβιβάζονται πρέπει να έχουν επαρκείς εγγυήσεις ότι προστατεύονται αποτελεσματικά τα προσωπικού χαρακτήρα δεδομένα τους από κινδύνους καταχρήσεως. Στη ρύθμιση πρέπει, ιδίως, να επισημαίνονται οι περιστάσεις και οι συνθήκες υπό τις οποίες μπορεί να ληφθεί μέτρο προβλέπον την επεξεργασία τέτοιων δεδομένων, διασφαλιζομένου κατά τον τρόπο αυτό ότι η επέμβαση θα περιορίζεται στο απολύτως αναγκαίο μέτρο. Η ανάγκη να παρέχονται τέτοιες εγγυήσεις είναι κατά μείζονα λόγο σημαντική, οσάκις τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα υποβάλλονται σε

αυτοματοποιημένη επεξεργασία. Τούτο ισχύει, ιδίως, όταν πρόκειται για την προστασία ειδικής κατηγορίας ευαίσθητων δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα (απόφαση της 8ης Απριλίου 2014, Digital Rights Ireland κ.λπ., C-293/12 και C-594/12, EU:C:2014:238, σκέψεις 54 επ.).

- 10 Υφίστανται σοβαρές αμφιβολίες ως προς το κατά πόσον η οδηγία 2016/681 συνάδει σε κάθε περίπτωση με τις απαιτήσεις αυτές.
- 11 Κατά τις διατάξεις της οδηγίας 2016/681, οι αερομεταφορείς υποχρεούνται σε κάθε πτήση να διαβιβάζουν το σύνολο των δεδομένων PNR όλων των επιβατών, ανεξαιρέτως, στις ΜΣΕ των κρατών μελών, όπου τα εν λόγω δεδομένα υποβάλλονται σε αυτοματοποιημένη επεξεργασία και διατηρούνται επί μακρόν. Για τη διαδικασία αυτή δεν είναι αναγκαίο να υπάρχουν, παραδείγματος χάριν, συγκεκριμένες ενδείξεις για διασύνδεση με τη διεθνή τρομοκρατία ή το οργανωμένο έγκλημα. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να υποβάλλονται σε επεξεργασία και να αποθηκεύονται εκατοντάδες δισεκατομμύρια δεδομένα σε σύντομα χρονικά διαστήματα. Ως εκ τούτου, είναι προφανές ότι η διατήρηση δεδομένων που περιέχονται στις καταστάσεις ονομάτων επιβατών άπτεται των θεμελιωδών δικαιωμάτων ενός πολύ μεγάλου μέρους του συνόλου του ευρωπαϊκού πληθυσμού.
- 12 Ο όγκος των δεδομένων που πρέπει να διαβιβάζονται κατά τα προβλεπόμενα στο άρθρο 8, παράγραφος 1, πρώτη περίοδος, σε συνδυασμό με το παράρτημα I, της οδηγίας 2016/681, είναι πολύ ευρύς και περιλαμβάνει, εκτός από τα ονόματα και τις διευθύνσεις των επιβατών, το πλήρες δρομολόγιο που θα ακολουθήσουν, στοιχεία για τις αποσκευές, τους συνεπιβάτες τους, κάθε είδους στοιχεία πληρωμής και «γενικές παρατηρήσεις» που δεν εξειδικεύονται περαιτέρω. Από το σύνολο των εν λόγω δεδομένων μπορούν να εξαχθούν πολύ ακριβή συμπεράσματα σχετικά με την ιδιωτική και την επαγγελματική ζωή των υποκειμένων αυτών. Τούτο διότι από τα εν λόγω δεδομένα προκύπτει ποιος έχει ταξιδέψει πότε και συνοδεύει τίνος, προς ποιον προορισμό, τι μέσο πληρωμής χρησιμοποίησε και ποια στοιχεία επικοινωνίας δηλώθηκαν, καθώς και αν το εκάστοτε υποκείμενο των δεδομένων ταξίδεψε με ελαφριές ή βαριές αποσκευές. Από το πεδίο ελεύθερου κειμένου «γενικές παρατηρήσεις» μπορούν να αντληθούν πρόσθετα δεδομένα, η έκταση των οποίων είναι παντελώς ασαφής (περισσότερα επ' αυτού κατωτέρω).
- 13 Το αιτούν δικαστήριο διαπιστώνει ότι υπάρχει συγκρισιμότητα μεταξύ, αφενός, της επεξεργασίας και αποθηκεύσεως δεδομένων PNR και, αφετέρου, της διατήρησης δεδομένων στον τομέα των τηλεπικοινωνιών. Επ' αυτού, το Δικαστήριο έχει αποφανθεί ότι πρόκειται για επέμβαση τεράστιας εκτάσεως και ιδιαιτέρως μεγάλης βαρύτητας στο άρθρο 7 και το άρθρο 8 του Χάρτη. Τούτο διότι η μαζική, αναίτια αποθήκευση μεγάλου όγκου δεδομένων, που επιτρέπει τη συναγωγή συμπερασμάτων για την ιδιωτική και επαγγελματική ζωή των υποκειμένων τους, μπορεί να προκαλέσει στα πρόσωπα αυτά την αίσθηση ότι η ιδιωτική τους ζωή αποτελεί αντικείμενο διαρκούς παρακολούθησεως (απόφαση

της 8ης Απριλίου 2014, Digital Rights Ireland κ.λπ., C-293/12 και C-594/12, EU:C:2014:238, σκέψη 37).

- 14 Στην πρώτη απόφασή του που αφορούσε διατήρηση δεδομένων, το Δικαστήριο έκρινε ότι αυτή προσβάλλει τα θεμελιώδη δικαιώματα, μεταξύ άλλων και για τον λόγο ότι διατηρούνται ακόμη και δεδομένα προσώπων για τα οποία ουδεμία ένδειξη υφίσταται από την οποία θα μπορούσε να προκύψει ότι η συμπεριφορά τους μπορεί να συνδέεται, έστω και κατά τρόπο έμμεσο ή απομακρυσμένο, με σοβαρές παραβάσεις (απόφαση της 8ης Απριλίου 2014, Digital Rights Ireland κ.λπ., C-293/12 και C-594/12, EU:C:2014:238, σκέψη 58). Το ίδιο ισχύει και για την επεξεργασία και αποθήκευση δεδομένων PNR, γεγονός που καταδεικνύει ότι οι ρυθμίσεις της οδηγίας 2016/681 υπερβαίνουν το μέτρο του αναγκαίου για την επίτευξη των σκοπών αυτής και, κατά συνέπεια, είναι δυσανάλογες κατά την έννοια της νομολογίας του Δικαστηρίου. Επιπλέον, τα δεδομένα PNR, σε αντίθεση με ό,τι συμβαίνει με τη διατήρηση των δεδομένων τηλεπικοινωνιακής κινήσεως, όχι μόνον αποθηκεύονται άνευ συγκεκριμένης αιτίας, αλλά υποβάλλονται και σε επεξεργασία, ήτοι αντιπαραβάλλονται με αυτοματοποιημένο τρόπο με τράπεζες δεδομένων και με τα λεγόμενα «μοντέλα».

Επί του πρώτου σκέλους του δεύτερου ερωτήματος: η έννοια «σοβαρά εγκλήματα»

- 15 Αμφισβητείται περαιτέρω η σαφήνεια και η αναλογικότητα της συλλογής και επεξεργασίας των δεδομένων PNR σε συνάρτηση με τα εγκλήματα, η καταπολέμηση των οποίων επιδιώκεται με τη διαδικασία αυτή. Όπως δηλώνεται, σκοπός της οδηγίας 2016/681 είναι η πρόληψη, ανίχνευση, διερεύνηση και δίωξη της τρομοκρατίας και των σοβαρών εγκλημάτων. Το άρθρο 3, σημείο 9, της οδηγίας ορίζει ως «σοβαρά εγκλήματα» τις εγκληματικές πράξεις που απαριθμούνται στο παράρτημα II, οι οποίες τιμωρούνται, σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο κράτους μέλους, με στερητική της ελευθερίας ποινή ή στερητικό της ελευθερίας μέτρο ασφάλειας ανώτατης διάρκειας τουλάχιστον τριών ετών. Το παράρτημα II της οδηγίας 2016/681 περιέχει κατάλογο των 26 εγκληματικών πράξεων που αναφέρονται στο άρθρο 3, σημείο 9. Στον κατάλογο περιλαμβάνονται, παραδείγματος χάριν, η δωροδοκία (σημείο 6), η απάτη (σημείο 7), το ηλεκτρονικό έγκλημα/έγκλημα στον κυβερνοχώρο (σημείο 9) και τα εγκλήματα κατά του περιβάλλοντος (σημείο 10).
- 16 Καταρχάς, αμφισβητείται η σαφήνεια των εν λόγω ρυθμίσεων. Για παράδειγμα, στο γερμανικό ποινικό δίκαιο δεν περιγράφεται η αντικειμενική υπόσταση του εγκλήματος της «δωροδοκίας», καθώς πρόκειται περί γενικής έννοιας, η οποία περιλαμβάνει πλήθος ποινικών αδικημάτων. Το ίδιο ισχύει και για τις έννοιες «απάτη», «ηλεκτρονικό έγκλημα» και «εγκλήματα κατά του περιβάλλοντος».
- 17 Τα ανωτέρω, καθώς και η αναφορά που γίνεται στο άρθρο 3, σημείο 9, της οδηγίας 2016/681 στην ποινή με την οποία τιμωρείται η πράξη στα επιμέρους κράτη μέλη, οδηγούν στο συμπέρασμα ότι τα δεδομένα PNR δεν χρησιμοποιούνται στα διάφορα κράτη μέλη της Ένωσης κατά ομοιόμορφο τρόπο.

Τούτο δε διότι εναπόκειται στη διακριτική ευχέρεια κάθε κράτους μέλους να κρίνει κατά πόσον ορισμένες αξιόποινες πράξεις θα καταγράφονται ως «σοβαρά εγκλήματα» κατά την έννοια της οδηγίας, ανεξαρτήτως των εκάστοτε κυρώσεων που απειλούνται βάσει του εθνικού ποινικού κώδικα.

- 18 Από την άποψη της σκοπιμότητας της ρυθμίσεως, αμφιβολίες προκύπτουν και όσον αφορά το κατώτατο όριο της απειλούμενης στερητικής της ελευθερίας ποινής, η διάρκεια της οποίας ορίζεται στο άρθρο 3, σημείο 9, της οδηγίας 2016/681 σε τουλάχιστον τρία έτη. Σύμφωνα με τη γερμανική ποινική νομοθεσία, η ποινή αυτή επιβάλλεται σε ένα ευρύ φάσμα αξιόποινων πράξεων, ο χαρακτηρισμός των οποίων ως «σοβαρά εγκλήματα» φαίνεται ελάχιστα πειστικός. Συναφώς, το άρθρο 263 του γερμανικού ποινικού κώδικα (Strafgesetzbuch, στο εξής: StGB) προβλέπει ήδη για τη βασική μορφή απάτης στερητική της ελευθερίας ποινή έως πέντε έτη. Το ίδιο ισχύει, παραδείγματος χάριν, και για την αποδοχή προϊόντων εγκλήματος (άρθρο 259 StGB), την απάτη μέσω ηλεκτρονικού υπολογιστή (άρθρο 263a StGB) και την απιστία (άρθρο 266 StGB) Όλα τα προαναφερόμενα αδικήματα υπάγονται στις αξιόποινες πράξεις που απαριθμούνται στο παράρτημα II της οδηγίας 2016/681 (και ειδικότερα στην «απάτη» που αναφέρεται στο σημείο 6). Εντούτοις, τα εν λόγω αδικήματα εντάσσονται στη συχνά εμφανιζόμενη «κοινή εγκληματικότητα», ενδέχεται δε να αφορούν ακόμη και πράξεις ήσσονος απαξίας. Εν τωιαύτη περιπτώσει όμως η απαρίθμησή τους στην οδηγία 2016/681 ουδεμία σχέση έχει με την πρόληψη και δίωξη σοβαρών εγκλημάτων.

Επί του δεύτερου σκέλους του δεύτερου ερωτήματος: σαφήνεια των δεδομένων PNR

- 19 Λαμβανομένου υπόψη ότι το Δικαστήριο απαιτεί να προβλέπονται σαφείς και ακριβείς κανόνες που θα διέπουν την έκταση και την εφαρμογή των οικείων μέτρων (βλ. γνωμοδότηση 1/15 της 26ης Ιουλίου 2017, EU:C:2017:592, σκέψη 141), ορισμένα από τα δεδομένα PNR που οι αερομεταφορείς υποχρεούνται να διαβιβάζουν προς τις ΜΣΕ των κρατών μελών δεν προσδιορίζονται επαρκώς στο παράρτημα I της οδηγίας 2016/681.
- 20 Ειδικότερα, δεν προκύπτει σαφώς το περιεχόμενο του στοιχείου προς διαβίβαση «όνομα/-τα» (παράρτημα I, σημείο 4, της οδηγίας 2016/681). Η έννοια αυτή αποσαφηνίζεται κατά τη μεταφορά της στη γερμανική νομοθεσία με το άρθρο 2, σημεία 1 και 9, του FlugDaG, κατά το οποίο πρέπει να διαβιβάζονται το επώνυμο, το επώνυμο γένους, τα ονόματα και τυχόν υφιστάμενος διδακτορικός τίτλος, καθώς και λοιπά στοιχεία που προσδιορίζουν ονομαστικά το πρόσωπο. Στο πλαίσιο της καθημερινής επικοινωνίας, η απάντηση σε ερώτημα που αφορά το όνομα συνήθως δεν περιλαμβάνει και το επώνυμο γένους. Κατά συνέπεια, παραμένει ασαφές το κατά πόσον η πληροφορία αυτή εμπίπτει στην έννοια «όνομα/-τα» που αναφέρεται στο παράρτημα I, σημείο 4, της οδηγίας 2016/681. Τίθεται επίσης το ζήτημα κατά πόσον ο ακαδημαϊκός τίτλος μπορεί να θεωρείται συστατικό στοιχείο του ονόματος υπό το πρίσμα της οδηγίας.

- 21 Το ίδιο ασαφές είναι η ρύθμιση και όσον αφορά τη διαβίβαση και επεξεργασία δεδομένων που αφορούν πληροφορίες σχετικά με το πρόγραμμα τακτικού επιβάτη (παράρτημα I, σημείο 8, της οδηγίας 2016/681). Ειδικότερα, δεν είναι σαφές κατά πόσον νοείται εν προκειμένω μόνον η συμμετοχή σε προγράμματα χορηγήσεως bonus για τακτικούς επιβάτες ή περιλαμβάνονται και συγκεκριμένες πληροφορίες που αφορούν πτήσεις και κρατήσεις του προσώπου που συμμετέχει σε ένα τέτοιο πρόγραμμα.
- 22 Η διατύπωση «γενικές πληροφορίες (όλες οι [...] όπως [...])» που περιλαμβάνεται στο παράρτημα I, σημείο 12, της οδηγίας 2016/681 είναι πολύ ευρεία και αφηρημένη. Όπως προκύπτει από τη λέξη «όπως [...]», πρόκειται απλώς περί ενδεικτικής και όχι εξαντλητικής απαριθμώσεως. Επιπλέον, κατά τη συμπλήρωση του εν λόγω πεδίου ελεύθερου κειμένου, θα μπορούσαν να γνωστοποιούνται ακόμη και πληροφορίες στερούμενες οποιασδήποτε σχέσεως με τον σκοπό της διαβίβασεως των δεδομένων επιβατών (ομοίως και γνωμοδότηση 1/15 της 26ης Ιουλίου 2017, EU:C:2017:592, σκέψη 160). Λόγω της διατυπώσεως, θα δύνατο ειδικότερα να θεωρηθεί ότι επιτρέπεται να διαβιβάζονται ακόμη και πληροφορίες, η διαβίβαση των οποίων είναι αντίθετη με τους σκοπούς της οδηγίας 2016/681, ήτοι ευαίσθητα δεδομένα, η συλλογή των οποίων απαγορεύεται, όπως προκύπτει από την αιτιολογική σκέψη 15 της οδηγίας αυτής (βλ. συναφώς και το τέταρτο ερώτημα).

Επί του τρίτου σκέλους του δεύτερου ερωτήματος: ενδιαφερόμενοι τρίτοι

- 23 Κατά το άρθρο 1, παράγραφος 1, της οδηγίας 2016/681, προβλέπεται η διαβίβαση από τους αερομεταφορείς δεδομένων PNR για επιβάτες σε πτήσεις εκτός της ΕΕ και η επεξεργασία των δεδομένων αυτών από τα κράτη μέλη. Κατά το άρθρο 3, σημείο 4, της οδηγίας αυτής, ως «επιβάτης» [νοείται] κάθε πρόσωπο, συμπεριλαμβανόμενων των μετεπιβιβαζόμενων και διερχόμενων επιβατών και εξαιρουμένων των μελών του πληρώματος, που μεταφέρεται ή πρόκειται να μεταφερθεί με αεροσκάφος με τη συγκατάθεση του αερομεταφορέα, η οποία εκφράζεται με την καταχώριση του επιβάτη στον κατάλογο επιβατών. Εντούτοις, στο παράρτημα I της οδηγίας 2016/681 αναφέρονται και άλλα δεδομένα προς διαβίβαση, τα οποία δεν αφορούν «επιβάτες» κατά τον προαναφερθέντα ορισμό. Ως εκ τούτου, η οδηγία περιέχει αντιφατικές ρυθμίσεις.
- 24 Υπό αυτή την έννοια, το άρθρο 3, σημείο 4, της οδηγίας έρχεται σε αντίθεση με το παράρτημα I, σημείο 9, αυτής, το οποίο προβλέπει τη συλλογή πληροφοριών από το ταξιδιωτικό πρακτορείο και τον επιτόπιο ταξιδιωτικό πράκτορα στο πλαίσιο επεξεργασίας των δεδομένων επιβατών. Κατά το παράρτημα I, σημείο 12, της οδηγίας αυτής, στο πεδίο ελεύθερου κειμένου («γενικές πληροφορίες») διαβιβάζονται, ιδίως, πληροφορίες για ασυνόδευτους ανηλίκους που αφορούν τον κηδεμόνα κατά την αναχώρηση και άφιξη καθώς και τον πράκτορα αναχωρήσεως και αφίξεως.
- 25 Τα προαναφερθέντα δεδομένα δεν φαίνεται να εμπίπτουν στην κατηγορία των επιβατών, όπως αυτή καθορίζεται στο άρθρο 3, σημείο 4, της οδηγίας 2016/681.

Παρά ταύτα, πρέπει να διαβιβάζονται από τους αερομεταφορείς προς τις ΜΣΕ των κρατών μελών και να αποθηκεύονται σε αυτές. Συναφώς, το αιτούν δικαστήριο εκτιμά ότι οι εν λόγω ρυθμίσεις στο σύνολό τους σε καμία περίπτωση δεν περιορίζονται στο απολύτως αναγκαίο μέτρο κατά την έννοια της νομολογίας του Δικαστηρίου (βλ. γνωμοδότηση 1/15 της 26ης Ιουλίου 2017, EU:C:2017:592, σκέψη 141). Όσον αφορά τους ενδιαφερόμενους τρίτους, ζήτημα γεννάται επιπλέον και σε σχέση με τον τρόπο με τον οποίο πρέπει αυτοί να ενημερώνονται για την επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων τους κατά το άρθρο 14 ΓΚΠΔ.

- 26 Σύμφωνα με το παράρτημα I, σημείο 17, της οδηγίας 2016/681 διαβιβάζονται και υποβάλλονται σε επεξεργασία και τα δεδομένα των λοιπών ταξιδιωτών του φακέλου PNR. Ως προς τους εν λόγω ταξιδιώτες αυτό έχει ως συνέπεια τη διπλή καταγραφή τους, καθόσον τα δεδομένα τους υπό την ιδιότητα του επιβάτη έχουν ήδη αποτελέσει αντικείμενο επεξεργασίας. Επομένως, υπάρχει κατάφωρη παραβίαση της απαιτήσεως για ελαχιστοποίηση των δεδομένων (βλ. άρθρο 5, παράγραφος 1, στοιχείο γ', του ΓΚΠΔ).

Επί του τέταρτου σκέλους του δεύτερου ερωτήματος: ανήλικοι

- 27 Σύμφωνα με την οδηγία 2016/681, οι αερομεταφορείς υποχρεούνται να διαβιβάζουν προς τις αντίστοιχες ΜΣΕ των κρατών μελών τα δεδομένα PNR όλων των επιβατών ανεξαιρέτως, συνεπώς και αυτά που αφορούν τους ανήλικους επιβάτες.
- 28 Η επεξεργασία των δεδομένων ανηλικών μπορεί να γίνεται, αφενός, με στόχο την προληπτική ή/και κατασταλακτική δράση κατά ανηλικών που (εικάζεται ότι) εμπλέκονται σε τρομοκρατικές ενέργειες ή στο οργανωμένο έγκλημα και, αφετέρου, για λόγους προστασίας των ανηλικών, όπως, παραδείγματος χάριν, για τον εντοπισμό ή τη δίωξη εμπορίας παιδιών. Οι δύο αυτοί επιμέρους στόχοι απαιτούν διαφοροποιημένες ρυθμίσεις. Τούτο αποσαφηνίζεται στο άρθρο 6 της οδηγίας 2016/680, κατά το οποίο πρέπει να γίνεται, στον βαθμό του εφικτού, σαφής διάκριση μεταξύ των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα διαφορετικών κατηγοριών υποκειμένων. Στις διαφορετικές κατηγορίες που διακρίνονται ανήκουν, ειδικότερα, πρόσωπα σε σχέση με τα οποία υπάρχουν σοβαροί λόγοι να πιστεύεται ότι διέπραξαν ή πρόκειται να διαπράξουν ποινικό αδίκημα (άρθρο 6, στοιχείο α', της οδηγίας 2016/680) και θύματα ποινικού αδικήματος ή πρόσωπα για τα οποία ορισμένα πραγματικά περιστατικά δημιουργούν την πεποίθηση ότι μπορεί να είναι θύματα ποινικού αδικήματος (άρθρο 6, στοιχείο γ', της οδηγίας 2016/680).
- 29 Αν, ωστόσο, τα δεδομένα συλλέγονται ή υποβάλλονται σε επεξεργασία με στόχο την προληπτική ή/και κατασταλακτική δράση κατά ανηλικών, πρέπει να λαμβάνεται υπόψη ότι ποινική δίωξη βάσει στοιχείων που προκύπτουν από την επεξεργασία δεδομένων τα οποία περιέχονται στις καταστάσεις ονομάτων επιβατών είναι δυνατή μόνον εφόσον πρόκειται περί ήδη ποινικώς ενήλικων ανηλικών. Υπό το πρίσμα αυτό, η οδηγία 2016/681 υπερβαίνει τα όρια του απολύτως αναγκαίου,

καθόσον δεν προβλέπει κανέναν περιορισμό όσον αφορά τα δεδομένα ανηλίκων που, λόγω της ηλικίας τους, δύνανται να θεωρηθούν ποινικώς υπεύθυνοι.

- 30 Όσον αφορά τη συλλογή και επεξεργασία δεδομένων PNR προς τον σκοπό προστασίας των ανηλίκων, επισημαίνεται ότι τα παιδιά και οι έφηβοι είναι άτομα ιδιαίτερα ευάλωτα, τα οποία χρήζουν προστασίας. Τούτο συνάγεται σαφώς από το άρθρο 24 του Χάρτη, το οποίο αναγνωρίζει στους ανηλίκους τα θεμελιώδη δικαιώματα της Ένωσης, εξασφαλίζοντάς τους ειδική προστασία. Η ανάγκη αυτή για ειδική προστασία ισχύει και όσον αφορά την επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων τους. Στο μέτρο που με τη συλλογή και επεξεργασία δεδομένων PNR των ανηλίκων επιβατών επιδιώκεται η πρόληψη και δίωξη εγκληματικών πράξεων που στρέφονται κατά ανηλίκων, οι ρυθμίσεις που προβλέπει η οδηγία 2016/381 φαίνεται να μην εξυπηρετούν τον σκοπό αυτόν. Η επεξεργασία δεδομένων PNR αποσκοπεί στον εντοπισμό ή/και την αναγνώριση ύποπτων ατόμων. Για την επίτευξη του σκοπού αυτού, τα δεδομένα PNR αντιπαραβάλλονται με αυτοματοποιημένο τρόπο με τράπεζες δεδομένων και μοντέλα, προκειμένου να καταστεί δυνατός ο εντοπισμός των υπόπτων (βλ. άρθρο 6, παράγραφος 2, της οδηγίας 2016/681). Όμως, στο πλαίσιο προστασίας τους από την εμπορία ανηλίκων, τα δεδομένα των ανηλίκων δεν αποτελούν δεδομένα υπόπτων αλλά, αντιθέτως, αφορούν άτομα που χρήζουν προστασίας. Ως εκ τούτου, πρέπει να τυγχάνουν και διαφορετικής μεταχείρισης. Ως εκ τούτου, δεν υφίσταται ανάγκη αντιπαραβολής με μοντέλα. Υπό αυτή την έννοια, αναφορικά με τα δεδομένα PNR ανηλίκων επιβατών, η οδηγία 2016/681 προδήλως στερείται επαρκώς διαφοροποιημένων ρυθμίσεων.

Επί του πέμπτου σκέλους του δεύτερου ερωτήματος: δεδομένα API

- 31 Το άρθρο 8, παράγραφος 2, της οδηγίας 2016/681 ορίζει ότι τα κράτη μέλη οφείλουν να θεσπίζουν τα απαραίτητα μέτρα, προκειμένου να διασφαλίσουν ότι στις ΜΣΕ διαβιβάζονται και τα υπό ευρεία έννοια δεδομένα επιβατών που απαριθμούνται στο σημείο 18 του παραρτήματος I, της οδηγίας αυτής (δεδομένα API) όπως, μεταξύ άλλων, είδος εγγράφου, αριθμός εγγράφου, χώρα εκδόσεως, ημερομηνία λήξεως ισχύος του εγγράφου ταυτότητας, ιθαγένεια, επώνυμο, όνομα, φύλο, ημερομηνία γεννήσεως, αεροπορική εταιρεία, αριθμός πτήσεως, ημερομηνία αναχωρήσεως, ημερομηνία αφίξεως, αερολιμένας αναχωρήσεως, αερολιμένας αφίξεως, ώρα αναχωρήσεως και ώρα αφίξεως. Κατά συνέπεια, υπάρχουν πολλαπλές επικαλύψεις δεδομένων API με δεδομένα PNR που πρέπει ούτως ή άλλως να διαβιβάζονται, όπως εκείνα που αφορούν την/τις προβλεπόμενη/ες ημερομηνία/ες ταξιδίου (παράρτημα I, σημείο 3, της οδηγίας 2016/681), το όνομα (παράρτημα I, σημείο 4, της οδηγίας 2016/681) ή το πλήρες δρομολόγιο (παράρτημα I, σημείο 7, της οδηγίας 2016/681).
- 32 Η εν λόγω διπλή επεξεργασία των δεδομένων επιβατών έρχεται σε αντίθεση με την αρχή περί ελαχιστοποίησης των δεδομένων, όπως αυτή κατοχυρώνεται, μεταξύ άλλων, στην οδηγία 2016/680. Η αρχή αυτή απορρέει, καταρχάς, από το άρθρο 4, παράγραφος 1, στοιχείο γ', της οδηγίας 2016/680, το οποίο ορίζει ότι τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα πρέπει να μην είναι υπερβολικά σε σχέση με

τους σκοπούς για τους οποίους υποβάλλονται σε επεξεργασία. Το άρθρο 20, παράγραφος 1, της οδηγίας 2016/680 εξειδικεύει την εν λόγω αρχή, ορίζοντας ότι τα κράτη μέλη οφείλουν να προβλέπουν ότι ο υπεύθυνος επεξεργασίας εφαρμόζει μέτρα τα οποία έχουν σχεδιαστεί για την εφαρμογή των αρχών προστασίας των δεδομένων, όπως η ελαχιστοποίηση των δεδομένων. Περαιτέρω, το άρθρο 20, παράγραφος 2, της οδηγίας αυτής προβλέπει ότι σε επεξεργασία υποβάλλονται μόνον τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα τα οποία είναι απαραίτητα για τον σκοπό που επιδιώκεται εκάστοτε με την επεξεργασία.

Επί του έκτου σκέλους του δεύτερου ερωτήματος: νομική βάση των μοντέλων

- 33 Κατά το άρθρο 6, παράγραφος 3, στοιχείο β', της οδηγίας 2016/681, τα σύνολα δεδομένων που διαβιβάζουν οι αερομεταφορείς προς τις ΜΣΕ των κρατών πρέπει να υποβάλλονται σε επεξεργασία σύμφωνα με προκαθορισμένα κριτήρια (τα λεγόμενα μοντέλα). Στο άρθρο 6, παράγραφος 4, δεύτερη και τέταρτη περίοδος, της οδηγίας 2016/681 ορίζεται ότι τα προκαθορισμένα κριτήρια πρέπει να είναι στοχοθετημένα, αναλογικά και ειδικά και ότι δεν πρέπει ποτέ να βασίζονται στη φυλετική ή εθνοτική καταγωγή, στα πολιτικά φρονήματα, στις θρησκευτικές ή φιλοσοφικές πεποιθήσεις, στη συμμετοχή σε συνδικαλιστική οργάνωση, στην κατάσταση της υγείας, στη σεξουαλική ζωή ή στο σεξουαλικό προσανατολισμό ενός ατόμου. Σύμφωνα με το άρθρο 6, παράγραφος 4, τρίτη περίοδος, της οδηγίας 2016/681, ο καθορισμός των μοντέλων εμπίπτει στην αρμοδιότητα των εκάστοτε ΜΣΕ των κρατών μελών.
- 34 Κατά συνέπεια, η διαμόρφωση της όλης διαδικασίας αντιπαραβολής με βάση μοντέλα επαφίεται, από άποψη περιεχομένου, αποκλειστικά στην εκτελεστική εξουσία του εκάστοτε κράτους μέλους. Τούτο οδηγεί αναπόφευκτα στη χρήση διαφορετικών μοντέλων από τα κράτη μέλη της Ένωσης, με αποτέλεσμα οι επιβάτες να υπάγονται, ανάλογα με τον προορισμό τους, σε διαφορετικά μοντέλα, τα οποία ενδέχεται να οδηγήσουν σε εντελώς διαφορετικά αποτελέσματα.
- 35 Είναι αμφίβολο κατά πόσον το αποτέλεσμα αυτό συνάδει με το άρθρο 8, παράγραφος 2, και με το άρθρο 52 του Χάρτη, καθώς και με το άρθρο 16, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ. Κατά το άρθρο 8, παράγραφος 2, του Χάρτη, η επεξεργασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα πρέπει να γίνεται νομίμως, για καθορισμένους σκοπούς και με βάση τη συγκατάθεση του ενδιαφερομένου ή για άλλους θεμιτούς λόγους που προβλέπονται από τον νόμο. Κατά το άρθρο 52, παράγραφος 1, πρώτη περίοδος, του Χάρτη, κάθε περιορισμός στην άσκηση των δικαιωμάτων και ελευθεριών που αναγνωρίζονται σε αυτόν πρέπει να προβλέπεται από τον νόμο. Κατά το άρθρο 16, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο, αποφασίζοντας σύμφωνα με τη συνήθη νομοθετική διαδικασία, θεσπίζουν τους κανόνες σχετικά με την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από τα θεσμικά και λοιπά όργανα και τους οργανισμούς της Ένωσης, καθώς και από τα κράτη μέλη κατά την άσκηση δραστηριοτήτων που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης.

- 36 Για να δικαιολογούνται επεμβάσεις σε θεμελιώδεις ελευθερίες της Ένωσης δεν αρκεί μόνον να υπάρχει συναφής νομοθετική ρύθμιση, αλλά αυτή πρέπει να είναι και επαρκώς ορισμένη (βλ. απόφαση της 21ης Δεκεμβρίου 2016 ΑΓΕΤ Ηρακλής, C-201/15, EU:C:2016:972, σκέψη 99). Ο υποκείμενος στον νόμο πρέπει να είναι σε θέση να προβλέψει τις συνέπειες αυτού, ενώ μια ευρεία ρύθμιση μπορεί να είναι αποδεκτή εφόσον δεν είναι δυνατή ακριβέστερη ρύθμιση του αντικειμένου που αφορά (απόφαση της 20ής Μαΐου 2003, Österreichischer Rundfunk κ.λπ., C-465/00, C-138/01 και C-139/01, EU:C:2003:294, σκέψη 77).
- 37 Το άρθρο 6, παράγραφος 4, της οδηγίας 2016/681 δεν πληροί τις απαιτήσεις αυτές. Το άρθρο 6, παράγραφος 4, δεύτερη περίοδος, της οδηγίας αυτής δεν περιέχει παρά αόριστες διατυπώσεις, με την οποίες επιδιώκεται να δοθεί η εντύπωση της εξειδικεύσεως των κριτηρίων, χωρίς όμως αυτή να υφίσταται πραγματικά. Το άρθρο 6, παράγραφος 4, τρίτη περίοδος, της οδηγίας αναθέτει εξ ολοκλήρου στα κράτη μέλη την ουσιαστική και σημαντική, καταρχήν, απόφαση που αφορά τα δεδομένα τα οποία πρέπει να λαμβάνονται υπόψη κατά τον καθορισμό των κριτηρίων ή/και των μοντέλων που χρησιμοποιούνται στην αυτοματοποιημένη αντιπαραβολή. Αυτό, όμως, δεν είναι κατ' ανάγκην απαραίτητο, λόγω του αντικειμένου της ρυθμίσεως. Ο ευρωπαϊός νομοθέτης είχε κάλλιστα τη δυνατότητα να ορίσει συγκεκριμένα δεδομένα ή/και κριτήρια, τα οποία θα μπορούσαν να χρησιμοποιούνται ή να μην χρησιμοποιούνται κατά τη δημιουργία των μοντέλων. Υπό το πρίσμα αυτό, μεταξύ των κρατών μελών δεν υφίστανται διαφορές ούτε όσον αφορά την εγκληματικότητα ή/και την τρομοκρατία που επικρατεί στα επιμέρους κράτη μέλη ούτε όσον αφορά τα κριτήρια εντοπισμού των υπόπτων.
- 38 Ο μοναδικός μηχανισμός ελέγχου που προβλέπει το άρθρο 6, παράγραφος 7, σε συνδυασμό με το άρθρο 5 της οδηγίας 2016/681, σε σχέση με τον αναλογικό χαρακτήρα των μοντέλων που αναπτύσσουν τα κράτη μέλη, είναι η πρόσβαση που παρέχεται στον υπεύθυνο προστασίας δεδομένων στα δεδομένα που επεξεργάζεται η ΜΣΕ. Ωστόσο, σύμφωνα με το άρθρο 5, παράγραφος 1, της οδηγίας αυτής, ο υπεύθυνος προστασίας δεδομένων ορίζεται από την ίδια την ΜΣΕ, συνήθως δε απασχολείται σε αυτήν, με αποτέλεσμα η παροχή εγγυήσεων για την ανεξαρτησία του να είναι εκ προοιμίου αδύνατη (για την ανεξαρτησία της εποπτικής αρχής για την προστασία δεδομένων βλ. αποφάσεις της 9ης Μαρτίου 2010, Επιτροπή κατά Γερμανίας, C-518/07, EU:C:2010:125, και της 16ης Οκτωβρίου 2012, Επιτροπή κατά Αυστρίας, C-614/10, EU:C:2012:631).

Επί του έβδομου σκέλους του δεύτερου ερωτήματος: περίοδος διατηρήσεως

- 39 Σύμφωνα με το άρθρο 12, παράγραφος 1, της οδηγίας 2016/681, τα δεδομένα PNR διατηρούνται για διάστημα πέντε ετών. Κατά τη δεύτερη περίοδο της αιτιολογικής σκέψεως 25 της οδηγίας αυτής, λόγω του χαρακτήρα των δεδομένων PNR και των χρήσεών τους, είναι απαραίτητο αυτά να διατηρούνται για αρκετό χρονικό διάστημα. Εντούτοις, δεν διευκρινίζεται με ποιο σκεπτικό θεωρούνται «αρκετό διάστημα» τα πέντε έτη.

- 40 Το αιτούν δικαστήριο δεν αντιλαμβάνεται τον λόγο για τον οποίο απαιτείται τόσο μεγάλο χρονικό διάστημα διατηρήσεως. Όπως επισημαίνει, αν, κατά τα οριζόμενα στο άρθρο 6, παράγραφος 4, πρώτη περίοδος, της οδηγίας 2016/681, μετά την αξιολόγηση των επιβατών πριν από την προγραμματισμένη άφιξή τους στο κράτος μέλος ή την αναχώρησή τους από αυτό, δεν προκύψουν ευρήματα, δεν υφίσταται κανένα αντικειμενικό στοιχείο περί του ότι οι εν λόγω επιβάτες θα δύνατο να συσχετισθούν, έστω εμμέσως, με τρομοκρατικά ή άλλου είδους σοβαρά εγκλήματα. Ως εκ τούτου, δεν υφίσταται επαρκής συνάφεια μεταξύ της διατηρήσεως των δεδομένων και των σκοπών που επιδιώκει η οδηγία 2016/681. Μόνον δε σε περίπτωση που υπάρχουν συγκεκριμένες ενδείξεις ότι δημιουργείται κίνδυνος από ορισμένους επιβάτες θα δύνατο να θεωρηθεί εύλογη η διαρκής αποθήκευση των δεδομένων (βλ. γνωμοδότηση 1/15 της 26ης Ιουλίου 2017, EU:C:2017:592, σκέψεις 204 επ.). Αντιθέτως, η εντελώς θεωρητική πιθανότητα κάποια στιγμή στο μέλλον να θεωρηθούν τα εν λόγω δεδομένα κρίσιμα από άποψη ασφάλειας, δεν φαίνεται να αρκεί για να δικαιολογήσει τη σοβαρή επέμβαση στα θεμελιώδη δικαιώματα που συνεπάγεται η μακρόχρονη διατήρηση δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα.
- 41 Όσον αφορά τη διατήρηση των δεδομένων, η οποία αποτελεί μια άλλη μορφή αναίτιας, μαζικής αποθηκείσεως των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, το Δικαστήριο έκρινε ότι η οδηγία, η οποία προβλέπει διάρκεια διατηρήσεως έως και 24 μηνών, σε καμία περίπτωση δεν περιορίζει την επέμβαση στον απολύτως αναγκαίο βαθμό (απόφαση της 8ης Απριλίου 2014, Digital Rights Ireland κ.λπ., C-293/12 και C-594/12, EU:2014:238, σκέψη 63). Αν όμως, στην περίπτωση της διατηρήσεως, οι 24 μήνες θεωρούνται μεγάλο διάστημα, κατά μείζονα λόγο πρέπει να θεωρηθούν μεγάλο διάστημα τα πέντε έτη, όπως στην προκειμένη περίπτωση.

Επί του όγδοου σκέλους του δεύτερου ερωτήματος: ανωνυμοποίηση

- 42 Σύμφωνα με την αιτιολογική σκέψη 25 της οδηγίας 2016/681, η λεγόμενη ανωνυμοποίηση πρέπει να διασφαλίζει υψηλό επίπεδο προστασίας των δεδομένων. Τούτο φαίνεται εξαιρετικά αμφίβολο. Η περιγραφόμενη στο άρθρο 12, παράγραφος 2, της οδηγίας «ανωνυμοποίηση» των δεδομένων, που προβλέπεται να ακολουθήσει μετά την πάροδο έξι μηνών, διόλου δεν μεταβάλλει τον δυσανάλογο χαρακτήρα της διάρκειας διατηρήσεως.
- 43 Καταρχάς, επισημαίνεται ότι ο χαρακτηρισμός «ανωνυμοποίηση» είναι εντελώς ξένος προς την οικονομία της οδηγίας και δημιουργεί σύγχυση. Πρόκειται απλώς για ψευδωνυμοποίηση των δεδομένων κατά την έννοια του άρθρου 3, σημείο 5, της οδηγίας 2016/680. Η ψευδωνυμοποίηση διαφέρει από την ανωνυμοποίηση κατά το ότι, σε αντίθεση με τη δεύτερη, δεν εξασφαλίζει κατά τρόπο μόνιμο και οριστικό ότι η ταυτότητα ορισμένου προσώπου είναι αδύνατο να εξακριβωθεί, καθόσον η απο-ανωνυμοποίηση (βλ. άρθρο 12, παράγραφος 3, της οδηγίας 2016/681) παραμένει εφικτή, ήτοι ο άμεσος συσχετισμός με το πρόσωπο μπορεί να αποκατασταθεί χωρίς ιδιαίτερη δυσχέρεια. Κατά συνέπεια, δεν είναι σαφές για ποιον λόγο δεν χρησιμοποιήθηκε η έννοια της ψευδωνυμοποίησης, όπως στην

οδηγία 2016/680. Εντούτοις, είναι γεγονός ότι, λόγω της αντιστρεψιμότητάς της, η ανωνυμοποίηση μειώνει την ένταση της επεμβάσεως στα θεμελιώδη δικαιώματα σε σημαντικά μικρότερο βαθμό σε σχέση με την πραγματική ανωνυμοποίηση.

- 44 Επιπλέον, πρέπει να ληφθεί υπόψη και το άρθρο 4, παράγραφος 1, στοιχείο ε', της οδηγίας 2016/680. Κατά την εν λόγω διάταξη, τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα διατηρούνται υπό μορφή που επιτρέπει τον προσδιορισμό της ταυτότητας των υποκειμένων των δεδομένων για χρονικό διάστημα όχι μεγαλύτερο από αυτό που είναι αναγκαίο για την επίτευξη των σκοπών για τους οποίους υποβάλλονται σε επεξεργασία. Στην περίπτωση της ανωνυμοποίησης, όπως αυτή περιγράφεται στο άρθρο 12, παράγραφος 2, της οδηγίας 2016/681, η δυνατότητα ταυτοποίησης του υποκειμένου των δεδομένων εξακολουθεί να υφίσταται καθ' όλη τη διάρκεια της πενταετούς περιόδου διατήρησης, όπως συνάγεται από το άρθρο 12, παράγραφος 2, της οδηγίας 2016/681, το οποίο προβλέπει την (εκ νέου) κοινολόγηση των δεδομένων μετά την πάροδο έξι μηνών. Όμως, δεν είναι σαφές κατά πόσον αυτό ήταν αναγκαίο για την εξυπηρέτηση των σκοπών της οδηγίας 2016/681, ενώ ούτε ο νομοθέτης αιτιολογεί αυτή του την επιλογή.

Επί του ένατου σκέλους του δεύτερου ερωτήματος: κοινολόγηση μετά την απο-ανωνυμοποίηση

- 45 Στην οδηγία 2016/681 δεν υπάρχει κάποια ρύθμιση η οποία να προβλέπει ότι τα υποκείμενα των δεδομένων πρέπει να ενημερώνονται όταν γίνεται απο-ανωνυμοποίηση των αποθηκευμένων δεδομένων τους από τις ΜΣΕ των κρατών μελών κατά το άρθρο 12, παράγραφος 3, της οδηγίας αυτής. Προβλέπεται μόνον ότι για την απο-ανωνυμοποίηση πρέπει να υπάρχει έγκριση από «δικαστική αρχή» ή άλλη εθνική αρχή (άρθρο 12, παράγραφος 3, στοιχείο β', της οδηγίας 2016/681).
- 46 Στη γνωμοδότησή του για τη Συμφωνία μεταξύ ΕΕ και Καναδά, το Δικαστήριο έχει ήδη επισημάνει ότι κατά την εν λόγω σχεδιαζόμενη συμφωνία οι επιβάτες πρέπει να λαμβάνουν μια γενικής φύσεως ενημέρωση σχετικά με την επεξεργασία των δεδομένων τους στο πλαίσιο των ελέγχων ασφαλείας και των συνοριακών ελέγχων, χωρίς όμως η γενική αυτή πληροφόρηση να τους παρέχει τη δυνατότητα να γνωρίζουν αν τα δεδομένα τους χρησιμοποιήθηκαν, πέραν των ελέγχων αυτών, από την αρμόδια αρχή (γνωμοδότηση 1/15 της 26ης Ιουλίου 2017, EU:C:2017:592, σκέψη 223). Περαιτέρω στη γνωμοδότηση του Δικαστηρίου αναφέρεται αυτολεξεί: «[...] στις περιπτώσεις που μνημονεύθηκαν [...], κατά τις οποίες υφίστανται αντικειμενικά στοιχεία δικαιολογούντα τη χρήση αυτή και για τα οποία απαιτείται η προηγούμενη άδεια δικαστικής αρχής ή ανεξάρτητης διοικητικής οντότητας, η ατομική ενημέρωση των επιβατών αεροπορικών μεταφορών καθίσταται αναγκαία. Το αυτό ισχύει και στις περιπτώσεις κατά τις οποίες τα δεδομένα PNR των επιβατών αυτών κοινοποιούνται σε άλλες δημόσιες αρχές ή σε ιδιώτες» (γνωμοδότηση 1/15 της 26ης Ιουλίου 2017, EU:C:2017:592, σκέψη 223).

- 47 Το αιτούν δικαστήριο φρονεί ότι η εν λόγω εκτίμηση του Δικαστηρίου μπορεί να εφαρμοστεί και στην οδηγία 2016/681 και, ως εκ τούτου, ότι τα υποκείμενα πρέπει να ενημερώνονται σε ατομικό επίπεδο για την απο-ανωνυμοποίηση των δεδομένων τους. Αν το Δικαστήριο κρίνει ότι η άμεση ενημέρωση των υποκειμένων των δεδομένων σχετικά με την απο-ανωνυμοποίηση ενδεχομένως διακυβεύει σε μεγάλο βαθμό τους σκοπούς της πρόληψης, ανίχνευσης, διερεύνησης και δίωξης τρομοκρατικών και σοβαρών εγκλημάτων, το αιτούν δικαστήριο φρονεί ότι η ενημέρωση του υποκειμένου των δεδομένων είναι αναγκαία το αργότερο έως ότου παύσει να διακυβεύεται πλέον ο σκοπός της απο-ανωνυμοποίησης, επειδή, παραδείγματος χάριν, έχει περατωθεί η εφαρμογή των μέτρων που ελήφθησαν στο πλαίσιο έρευνας.
- 48 Περαιτέρω, το υποκείμενο των δεδομένων έχει, κατά το άρθρο 47 του Χάρτη, δικαίωμα να δικασθεί η υπόθεσή του από ανεξάρτητο και αμερόληπτο δικαστήριο που έχει προηγουμένως συσταθεί νομίμως και όχι από «δικαστική αρχή». Εντούτοις, στην προκειμένη περίπτωση αποκλείεται η άσκηση κάθε μορφής προσφυγής.

Επί του τρίτου ερωτήματος: διαβίβαση σε τρίτα κράτη

- 49 Κατά το άρθρο 11, παράγραφος 1, της οδηγίας 2016/681, τα δεδομένα PNR και το αποτέλεσμα της επεξεργασίας των δεδομένων αυτών μπορούν να διαβιβάζονται σε τρίτη χώρα, μόνον κατά περίπτωση και εφόσον πληρούνται οι προϋποθέσεις του άρθρου 13 της αποφάσεως-πλαίσιου 2008/977/ΔΕΥ του Συμβουλίου, η διαβίβαση είναι απαραίτητη για τους σκοπούς της οδηγίας αυτής, η τρίτη χώρα συμφωνεί να διαβιβάσει δεδομένα σε άλλη τρίτη χώρα μόνον υπό την προϋπόθεση ότι αυτό είναι απολύτως αναγκαίο για τους σκοπούς της οδηγίας και μόνον με τη ρητή έγκριση του κράτους μέλους, ενώ πληρούνται και οι προϋποθέσεις του άρθρου 9, παράγραφος 2, της οδηγίας αυτής.
- 50 Το άρθρο 11, παράγραφος 2, της οδηγίας 2016/681 εισάγει παρέκκλιση από την εν λόγω απαίτηση, καθόσον ορίζει ότι, με την επιφύλαξη του άρθρου 13, παράγραφος 2, της αποφάσεως-πλαίσιου 2008/977/ΔΕΥ (νυν άρθρο 38 της οδηγίας 2016/680), οι διαβιβάσεις δεδομένων PNR προς τρίτες χώρες χωρίς προηγούμενη έγκριση του κράτους μέλους από το οποίο ελήφθησαν επιτρέπονται σε εξαιρετικές περιπτώσεις και μόνο εφόσον είναι αναγκαίες για να αντιμετωπιστεί συγκεκριμένη και πραγματική απειλή σχετιζόμενη με τρομοκρατικά ή σοβαρά εγκλήματα εντός κράτους μέλους ή τρίτης χώρας και η προηγούμενη έγκριση δεν είναι δυνατόν να ληφθεί εγκαίρως.
- 51 Δεδομένου ότι με τη γνωστοποίηση σε τρίτες χώρες οι αρχές των εν λόγω χωρών αποκτούν πρόσβαση στα δεδομένα PNR, είναι σημαντικό να εφαρμόζονται και για τις τρίτες χώρες οι αρχές που διέπουν τη χρήση των δεδομένων, οι οποίες σκοπό έχουν να διασφαλίσουν την αναλογικότητα των επεμβάσεων στα θεμελιώδη δικαιώματα που συνδέονται με την εν λόγω χρήση, καθώς και επαρκές επίπεδο προστασίας των δεδομένων. Υπό αυτό το πρίσμα, το Δικαστήριο διευκρίνισε στη γνωμοδότησή του για τη Συμφωνία μεταξύ ΕΕ και Καναδά ότι η

γνωστοποίηση δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από την Ένωση σε τρίτη χώρα επιτρέπεται μόνον εφόσον η χώρα αυτή διασφαλίζει επίπεδο προστασίας των θεμελιωδών ελευθεριών και δικαιωμάτων κατ' ουσίαν ισοδύναμο του διασφαλιζομένου εντός της Ένωσης. Αυτό αποσκοπεί στο να αποτραπεί το ενδεχόμενο καταστρατηγήσεως του προβλεπόμενου στη Συμφωνία επιπέδου προστασίας διά της κοινοποιήσεως δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα σε άλλες τρίτες χώρες και να διασφαλισθεί η συνέχεια ως προς το επίπεδο προστασίας που παρέχεται βάσει του δικαίου της Ένωσης (γνωμοδότηση 1/15 της 26ης Ιουλίου 2017, EU:C:2017:592, σκέψη 214). Το Δικαστήριο έκρινε, συναφώς, ότι η διαβίβαση δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα σε τρίτη χώρα επιτρέπεται μόνον εφόσον είτε υπάρχει μεταξύ της Ένωσης και της τρίτης χώρας συμφωνία ισοδύναμη με τη Συμφωνία μεταξύ ΕΕ και Καναδά, είτε απόφαση της Επιτροπής, δυνάμει του άρθρου 25, παράγραφος 6, της οδηγίας 95/46 (νυν άρθρο 45, παράγραφος 3, ΓΚΠΔ), διαπιστώνουσα ότι η εν λόγω τρίτη χώρα διασφαλίζει επαρκή προστασία, κατά την έννοια του δικαίου της Ένωσης, και αφορώσα τις αρχές προς τις οποίες εξετάζεται η διαβίβαση των δεδομένων PNR (γνωμοδότηση 1/15 της 26ης Ιουλίου 2017, EU:C:2017:592, σκέψη 214).

- 52 Οι ανωτέρω προϋποθέσεις παρακάμφθηκαν με το άρθρο 11 της οδηγίας 2016/681. Το άρθρο 11, παράγραφος 1, στοιχείο α', της εν λόγω οδηγίας, παραπέμπει στο άρθρο 13 της αποφάσεως-πλαίσιο 2008/977/ΔΕΥ. Η απόφαση-πλαίσιο καταργήθηκε με την οδηγία 2016/680. Οι παραπομπές στην απόφαση-πλαίσιο νοούνται πλέον ως παραπομπές στην οδηγία 2016/680 (βλ. άρθρο 59 της οδηγίας αυτής). Στο άρθρο 13 της καταργηθείσας αποφάσεως-πλαίσιο 2008/977/ΔΕΥ αντιστοιχούν, κατ' ουσίαν, τα άρθρα 35 έως 38 της οδηγίας 2016/680.
- 53 Σύμφωνα με το άρθρο 35, παράγραφος 1, στοιχείο δ', της οδηγίας 2016/680, η διαβίβαση δεδομένων σε τρίτη χώρα επιτρέπεται να πραγματοποιηθεί μόνον υπό την προϋπόθεση ότι η Επιτροπή έχει προβεί σε απόφαση περί επάρκειας δυνάμει του άρθρου 36 ή, ελλείψει τέτοιας αποφάσεως, όταν έχουν παρασχεθεί ή υπάρχουν κατάλληλες εγγυήσεις σύμφωνα με το άρθρο 37 ή, ελλείψει και αυτών, ισχύουν παρεκκλίσεις για ειδικές καταστάσεις σύμφωνα με το άρθρο 38. Υπό αυτή την έννοια, η παραπομπή του άρθρου 11, παράγραφος 1, στοιχείο α', της οδηγίας 2016/681 στο άρθρο 13 της αποφάσεως-πλαίσιο 2008/977/ΔΕΥ και, κατά συνέπεια, στο άρθρο 35 της οδηγίας 2016/680 δεν διασφαλίζει επαρκές επίπεδο προστασίας στην τρίτη χώρα, καθόσον διά της παραπομπής και στο άρθρο 38 της οδηγίας 2016/680 επιτρέπεται η διαβίβαση δεδομένων PNR σε τρίτες χώρες, ακόμη και χωρίς να υπάρχει απόφαση περί επάρκειας ή επαρκείς εγγυήσεις. Τούτο δε κυρίως επειδή, υπό το πρίσμα του άρθρου 38 της οδηγίας 2016/680, η έννοια της παρεκκλίσεως είναι εξαιρετικά ευρεία. Συγκεκριμένα, η εν λόγω διάταξη παρέχει τη δυνατότητα διαβίβασεως δεδομένων PNR σε τρίτες χώρες χωρίς τη διασφάλιση επαρκούς επιπέδου προστασίας τους, όταν αυτή είναι αναγκαία, κατά περίπτωση, για τους σκοπούς του άρθρου 1, παράγραφος 1, της οδηγίας 2016/680 (πρόληψη, διερεύνηση, ανίχνευση ή δίωξη ποινικών αδικημάτων ή εκτελέσεως ποινικών κυρώσεων, συμπεριλαμβανομένης της προστασίας και προλήψεως έναντι κινδύνων που απειλούν τη δημόσια ασφάλεια)

ή για τη θεμελίωση, την άσκηση ή την υπεράσπιση νομικών αξιώσεων οι οποίες σχετίζονται με τους σκοπούς αυτούς (βλ. άρθρο 38, παράγραφος 1, στοιχεία δ' και ε', της οδηγίας 2016/680).

Επί του τέταρτου ερωτήματος: διατροφικές προτιμήσεις στο πεδίο ελεύθερου κειμένου

- 54 Κατά το άρθρο 6, παράγραφος 4, τέταρτη περίοδος, της οδηγίας 2016/681, τα κριτήρια, με βάση τα οποία γίνεται αυτοματοποιημένη αντιπαραβολή των δεδομένων PNR από τις ΜΣΕ των κρατών μελών, δεν πρέπει ποτέ να βασίζονται στη φυλετική ή εθνοτική καταγωγή, στα πολιτικά φρονήματα, στις θρησκευτικές ή φιλοσοφικές πεποιθήσεις, στη συμμετοχή σε συνδικαλιστική οργάνωση, στην κατάσταση της υγείας, στη σεξουαλική ζωή ή στο σεξουαλικό προσανατολισμό ενός ατόμου.
- 55 Εντούτοις, η εν λόγω διάταξη αποτελεί απλώς δήλωση προθέσεως, η οποία εξειδικεύεται στο παράρτημα I, σημείο 12, της οδηγίας 2016/681. Πράγματι, μέσω του πεδίου ελεύθερου κειμένου «γενικές πληροφορίες», το οποίο πρέπει υποχρεωτικά να διαβιβάζεται σε κάθε ατομική περίπτωση ανεξαιρέτως, μπορεί να αποστέλλεται προς τις ΜΣΕ και να χρησιμοποιείται από αυτές ένας ανεξέλεγκτος αριθμός πληροφοριών, ακόμα δε και ιδιαίτερος ευαίσθητα δεδομένα. Στο πλαίσιο αυτό θα μπορούσε, παραδείγματος χάριν, να διαβιβαστεί η πληροφορία σχετικά με την επιθυμία ορισμένου επιβάτη να λάβει γεύματα κόσερ και χαλάλ. Ωστόσο, από την πληροφορία αυτή θα μπορούσαν να συναχθούν συμπεράσματα για τις θρησκευτικές πεποιθήσεις των υποκειμένων των δεδομένων, και επομένως πρόκειται για ιδιαίτερος ευαίσθητο δεδομένο.

Επί του πέμπτου ερωτήματος: πληροφορίες από τους αερομεταφορείς

- 56 Όπως ορίζει το άρθρο 13, παράγραφος 3, της οδηγίας 2016/681, η τελευταία δεν θίγει την εφαρμογή της οδηγίας 95/46 στην επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από τους αερομεταφορείς και, ιδίως, τις υποχρεώσεις τους να λαμβάνουν τα κατάλληλα τεχνικά και οργανωτικά μέτρα ώστε να προστατεύονται η ασφάλεια και η εμπιστευτικότητα των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Επίσης, στο άρθρο 21, παράγραφος 2, της οδηγίας 2016/681 διευκρινίζεται ότι η εν λόγω οδηγία δεν θίγει την εφαρμογή της οδηγίας 95/46/EK στην επεξεργασία προσωπικών δεδομένων εκ μέρους αερομεταφορέων.
- 57 Η οδηγία 95/46 αντικαταστάθηκε από τον ΓΚΠΔ (βλ. άρθρο 94, παράγραφος 2, του κανονισμού ΓΚΠΔ, το οποίο προβλέπει ότι οι παραπομπές στην οδηγία 95/46 θεωρούνται παραπομπές στον ΓΚΠΔ).
- 58 Κατά το άρθρο 13 ΓΚΠΔ, όταν συλλέγονται δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα, πρέπει να παρέχονται στο υποκείμενο των δεδομένων οι πληροφορίες που απαριθμούνται στο άρθρο αυτό. Η έννοια «δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα» ορίζεται στο άρθρο 4, σημείο 1, ΓΚΠΔ. Η συλλογή δεδομένων PNR των επιβατών και των ενδιαφερόμενων τρίτων από τον αερομεταφορέα συνιστά, υπό

αυτήν την έννοια, συλλογή δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, με αποτέλεσμα στην προκειμένη περίπτωση να τυγχάνει εφαρμογής το άρθρο 13 ΓΚΠΔ.

- 59 Λόγω της προεκτεθείσας σοβαρότητας των επεμβάσεων στα θεμελιώδη δικαιώματα, οι οποίες συνδέονται με την επεξεργασία των δεδομένων PNR, το αιτούν δικαστήριο εκτιμά ότι πρέπει να τίθενται αυστηρότερες απαιτήσεις όσον αφορά την υποχρέωση πληροφόρησης.
- 60 Το αιτούν δικαστήριο εκτιμά ότι η ενημέρωση των υποκειμένων των δεδομένων κατά το άρθρο 13 ΓΚΠΔ αποτελεί υποχρέωση των αερομεταφορέων, καθόσον σε διαφορετική περίπτωση προκύπτει κενό, ασύμβατο με το άρθρο 7 και το άρθρο 8 του Χάρτη. Ως εκ τούτου, κρίνεται σκόπιμο οι αερομεταφορείς να ενημερώνουν πλήρως τους επιβάτες για όλα τα δεδομένα PNR που συλλέγουν, την πρόθεσή τους για γνωστοποίηση στις ΜΣΕ των κρατών μελών και την επεξεργασία στην οποία θα υποβληθούν εκεί τα σύνολα δεδομένων, καθώς και για την πενταετή περίοδο διατηρήσεώς τους και για τα συγκεκριμένα δικαιώματα που έχει το υποκείμενο των δεδομένων. Τούτο διότι, χωρίς αυτές τις πληροφορίες, οι ενδιαφερόμενοι επιβάτες πιθανότατα δεν θα είναι σε θέση να ασκήσουν τα δικαιώματα που τους αναγνωρίζονται ως υποκείμενα των δεδομένων. Εντούτοις, η οδηγία 2016/681 δεν περιέχει σχετικές ρυθμίσεις.
- 61 Ήδη στη γνωμοδότησή του για τη Συμφωνία μεταξύ ΕΕ και Καναδά, το Δικαστήριο επισήμανε ότι, για τη διασφάλιση των εν λόγω δικαιωμάτων, είναι αναγκαίο να γίνεται ενημέρωση των επιβατών σχετικά με τη γνωστοποίηση των δεδομένων PNR τους στον Καναδά και για τη χρήση των δεδομένων αυτών, στο μέτρο που η ενημέρωση αυτή δεν δύναται πλέον να θέσει σε κίνδυνο τις έρευνες τις οποίες διεξάγουν οι αναφερόμενες στη σχεδιαζόμενη συμφωνία δημόσιες αρχές. Πράγματι, η ενημέρωση αυτή είναι, στην πράξη, αναγκαία, προκειμένου οι επιβάτες αεροπορικών μεταφορών να μπορούν να ασκήσουν τα δικαιώματά τους περί παροχής προσβάσεως στα δεδομένα PNR τα οποία τους αφορούν και, ενδεχομένως, ασκήσεως, σύμφωνα με το άρθρο 47, πρώτο εδάφιο, του Χάρτη, αποτελεσματικής προσφυγής ενώπιον δικαστηρίου (γνωμοδότηση 1/15 της 26ης Ιουλίου 2017, EU:C:2017:592, σκέψη 220).
- 62 Παράδειγμα ανεπαρκούς ενημερώσεως των επιβατών από τον αερομεταφορέα συνιστούν, κατά το αιτούν δικαστήριο, οι πληροφορίες που έλαβε ο προσφεύγων από την αεροπορική εταιρεία που χρησιμοποίησε. Οι πληροφορίες που παρέχονται από τη Lufthansa AG στην ιστοσελίδα της (<https://www.lufthansa.com/xx/de/informationen-zum-datenschutz>, τελευταία επίσκεψη στις 11 Μαΐου 2020) είναι οι εξής:

«Ποιος είναι υπεύθυνος;

Η Deutsche Lufthansa AG [...] σας ενημερώνει παρακάτω σχετικά με την επεξεργασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που σας αφορούν [...]

[...]

Σε ποιον μπορώ να απευθύνομαι;

Αν έχετε [...] απορίες σχετικά με την προστασία δεδομένων [...] επικοινωνήστε με τον Υπεύθυνο Προστασίας Δεδομένων της εταιρείας μας:

[...]

Βάσει ποιας [...] υποχρέωσης επεξεργαζόμαστε τα δεδομένα σας;

Προβαίνουμε σε επεξεργασία των δεδομένων που περιέχονται στις καταστάσεις ονομάτων επιβατών στο πλαίσιο νόμιμης υποχρέωσης που επιβάλλεται από το άρθρο 6, παράγραφος 1, πρώτη περίοδος, στοιχείο γ', ΓΚΠΔ:

Στον βαθμό που υπέχουμε σχετική νόμιμη υποχρέωση, επεξεργαζόμαστε τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα προκειμένου να ικανοποιήσουμε τις απαιτήσεις περί ασφάλειας [...]

Διαβιβάσεις προς τις αρχές της χώρας εισόδου:

- Βάσει της συμφωνίας για τα δεδομένα που περιέχονται στις καταστάσεις ονομάτων επιβατών μεταξύ ΕΕ και ΗΠΑ ή/και Καναδά
- **Βάσει του γερμανικού νόμου περί δεδομένων που περιέχονται στις καταστάσεις ονομάτων επιβατών (Fluggastdatengesetz)**
- Δεδομένα API* (Advance Passenger Information, εκ των προτέρων συλλεγόμενα δεδομένα για τους επιβάτες) εφόσον είμαστε υποχρεωμένοι να συμπράττουμε σε ελέγχους που διενεργούνται στο πλαίσιο της διεθνούς μεταφοράς επιβατών.

*Τα δεδομένα που αναγράφονται στη ζώνη οπτικής αναγνώσεως του διαβατηρίου ή της ταυτότητας

Για περαιτέρω πληροφορίες απευθύνεστε στις αρμόδιες αρχές.

[...]

Ποιος λαμβάνει τα δεδομένα σας;

[...] τα δεδομένα σας [είναι δυνατόν] να διαβιβάζονται στις εξής κατηγορίες αποδεκτών:

[...]

κρατικές υπηρεσίες και δημόσιες αρχές, παραδείγματος χάριν, βάσει των διατάξεων περί εισόδου στη χώρα ή στο πλαίσιο αστυνομικών ή ανακριτικών ερευνών.

Στην περίπτωση αυτή είναι δυνατή η διαβίβαση δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα σε τρίτες χώρες ή σε διεθνείς οργανισμούς. Για τη δική σας προστασία και την προστασία των προσωπικών δεδομένων σας προβλέπονται σε τέτοιου είδους διαβιβάσεις δεδομένων επαρκείς εγγυήσεις, υπό τις προϋποθέσεις που προβλέπει ο νόμος και σύμφωνα με αυτές.

Σε περίπτωση που οι εν λόγω διαβιβάσεις στερούνται νόμιμης βάσεως ή διενεργούνται σε χώρα για την οποία δεν υπάρχει απόφαση της Επιτροπής περί επάρκειας, κάνουμε χρήση των τυποποιημένων συμβατικών ρητρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Ποια είναι τα δικαιώματά σας όσον αφορά την προστασία δεδομένων;

Η Lufthansa αποδίδει ιδιαίτερη σημασία στη θέσπιση διαδικασιών επεξεργασίας που θα διέπονται από τις αρχές της δικαιοσύνης και της διαφάνειας. Για τον λόγο αυτόν, θεωρούμε σημαντικό, εκτός από το δικαίωμα της προσφυγής, τα υποκείμενα των δεδομένων να μπορούν να ασκούν και τα εξής δικαιώματα, εφόσον συντρέχουν οι αντίστοιχες νόμιμες προϋποθέσεις:

Δικαίωμα ενημερώσεως, άρθρο 15 ΓΚΠΔ

Δικαίωμα διορθώσεως, άρθρο 16 ΓΚΠΔ

Δικαίωμα διαγραφής («δικαίωμα στη λήθη»), άρθρο 17 ΓΚΠΔ

Δικαίωμα περιορισμού της επεξεργασίας, άρθρο 18 ΓΚΠΔ

Δικαίωμα στη φορητότητα των δεδομένων, άρθρο 20 ΓΚΠΔ

Δικαίωμα εναντιώσεως, άρθρο 21 ΓΚΠΔ

[...]».

- 63 Οι ανωτέρω πληροφορίες θα μπορούσαν να θεωρηθούν ανεπαρκείς και παραπλανητικές. Υπό αυτήν την έννοια, ιδίως η πληροφορία ότι στην περίπτωση των δεδομένων API σημαντικό είναι μόνο το τμήμα του διαβατηρίου ή της ταυτότητας που είναι αναγνώσιμο από μηχάνημα, είναι προδήλως ελλιπής. Τούτο διότι, σύμφωνα με το παράρτημα I, σημείο 18, της οδηγίας 2016/681, μεταξύ των δεδομένων API που συλλέγονται και πρέπει να διαβιβάζονται, συμπεριλαμβάνονται η αεροπορική εταιρεία, ο αριθμός πτήσεως, καθώς και οι ημερομηνίες, οι ώρες και οι τόποι αφίξεως και αναχωρήσεως, επομένως σε καμία περίπτωση η διαβίβαση δεν αφορά μόνον το τμήμα των εγγράφων ταυτότητας που είναι αναγνώσιμο από μηχάνημα. Κατά τα λοιπά, σε κανένα σημείο δεν γίνεται παραπομπή στην οδηγία 2016/681, παρά μόνον στον FlugDaG. Επιπλέον, απουσιάζει οποιαδήποτε ενημέρωση για το περιεχόμενο της οδηγίας 2016/681 ή του FlugDaG. Ως εκ τούτου, πριν από την κράτηση της πτήσεως, το υποκείμενο των δεδομένων δεν γνωρίζει με σαφήνεια ποια είναι η δημόσια αρχή που αποτελεί τη ΜΣΕ του εκάστοτε κράτους μέλους, πώς μπορεί να απευθύνεται σε αυτήν, πώς

ακριβώς γίνεται εκεί η επεξεργασία των δεδομένων PNR και για ποιο διάστημα θα διατηρηθούν εκεί τα δεδομένα του. Με βάση τα ανωτέρω, φαίνεται ότι οι πληροφορίες που παρέχονται από τη Lufthansa AG στους επιβάτες –πόσω μάλλον στα υπόλοιπα πρόσωπα που πρέπει επίσης να δηλώνονται– δεν πληρούν τις απαιτήσεις του άρθρου 13 ΓΚΠΔ.

ΕΓΓΡΑΦΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ